

ЂОРЂЕ СТОЈАНОВИЋ*

Институт за политичке студије
Београд

UDC: 141.78:141.82

Оригиналан научни рад

Примљен: 01.09.2021

Одобрен: 19.09.2021

Страна: 145–155

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.3r.2.04

МАРКСИЗАЦИЈА ПОСТ-МОДЕРНИЗМА: РАНИ РАДОВИ ЖАНА БОДРИЈАРА**

Сажетак: Овај рад полази од претпоставке да Жан Бодријар представља једног од најзначајнијих пост-постструктуралистичких/пост-постмодернистичких мислилаца. Уважавајући такву констатацију, рад бави његовим раним радовима: карактеристикама система објеката структурираних у „потрошачко друштво” и реформулисањем марксизма на основу семиолошких теорија знака. Рад се закључује тиме да капитализам успоставља друштвену доминацију наметањем система знаковних вредности где је појединач асимилован потрошачким друштвом и подређен његовој доминацији кроз чинове потрошње. Еrgo, потрошња је алгоритам комодификације друштвене хомогенизације и хегемоније.

Кључне речи: постмодернизам, марксизам, Жан Бодријар, потрошачко друштво, систем објеката, знаковна вредност, капиталистичко друштво

Увод – марксизација пост-модернизма и пост-модернизација марксизма

Претпоставимо да су иронија и/или цинизам, као свеприсутни елементи високо-модерног, пост-модерног или пост-пост-модерног флуидног/ликвесцентног друштва (Bauman 2000) који нас одређује и које одређујемо, престали да се разумеју попут девастирајућих стратегија усмерених на сет савремених вредности и сазнања. Претпоставимо како су почели да се перципирају попут епистемолошко-аксиолошких покушаја да се те стратегије преиспитају.

Користећи тај иронијски потенцијал, „органон”, пласираћемо као таксономијски дискутабилну и натегнуту, али и несумњиво академски оперативну, дистинкцију између пост-модерног марксизма и пост-марксизма, то јест жан-

* djordje.stojanovic@ips.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција”, бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ровског пост-модернизма импрегнираног марксизмом (рецимо, „марксизованог/марксOIDног пост-модернизма“) и деконструисаног и реконструисаног ортодоксног/класичног марксизма ситуираног у контекст хибридне пост-модерности (рецимо, „пост-модеранизованог марксизма“). Марксизовани, тј. марксOIDни, постмодернизам се може узети и као једна блага, „хомеопатска“ варијанта нео-марксизма, због тога што је гранични концепт, у релативно „малом“ појмовном „износу“, евидентан с обе стране парадигми (постмодерне и марксистичке) граница.

Главни пропоненти пост-марксизма су, рецимо, Ернесто Лаклау (Ernesto Laclau) и Шантал Муф (Chantal Mouffe), а нама најинтересантнији корпус марксизованог пост-модернизма биће рани списи Жана Бодријара, чији је још увек „сфумато/рудиментарном“ постмодернизму битно обележен структуралистичким марксизмом, али је допуњен и низом теоретских концепата екстраполираних из опуса других аутора (Laclau and Mouffe 1985; Baudrillard 1975 [1973], 1981 [1972], 1996 [1968], 1998 [1970]). Руку на срце, Бодријар никада није „признао“ да је постмодерниста, као што се у његовим раним радовима не да баш експлицитно наслутити његов каснији постмодернизам, али у том опусу леже ингениозни имплицитни замеци или антиципације његовог доцнијег, несумњиво епохалног, рада. Ерго, марксизовани или марксOIDни постмодернизам је резултат једне иронијско-ретројекцијског класификовања, како то каже Олег Маљцев (Oleg Maltsev, Олег Мальцев), последњег европског профета - Жана Бодријара (Maltsev 2021).

Тако, осим радничке класе, у складу са класичним марксистичким поставкама, буржујска класа, као и све класе историјски детектоване пре ње, генотипски су предвиђене за властиту пропаст. Пролетерска револуција, у складу са тим, би била последња револуција коју би свет сведочио. Насупрот томе, пост-модернизам сугерише да све идеологије, концепти или системи мишљења, речима и лингвистичким формулама/тропима/граматикама, у себи носе оминозни, ауто-деструктивни хромозомски запис, рачунајући и деконструкцију/распакивање властите епистемолошке позиције (Thiele 2002, 227). Другим речима, политичким играма и политичким драматургијама се још увек не назире нити ће се указати крај, јер се исти може лоцирати само у промени типа виђења краја који „не долази“.

Не постоји, дакле, нека од вредности профилтерисана, „дезинфицирана“ неутрална локуција/жаргон који би могли да обезбеде идеолошку оптику „једном за свагда“ и у потпуности реализованог виђења, описивања или схваташа света фундираног на обезбеђивању „чврстих есхатолошких“ одговора, већ иронијска оптика/калеидоскоп, перспективе или скепсе сталног постављања „шакљивих“ питања. Ми, заправо, више постојима кроз питања него кроз одговоре.

Постмодернизам се реферира на дубинске аномалије које карактеришу модерност и есенцијалистички/функционалистички универзалитет. Ради се о, Просветитељством диктираној, могућности да се Бог замени Човеком и Разумом, о профилисању рационалног начина овладавања стварношћу, о утемеље-

њу доброг друштва кроз и помоћу филозофског система који покрива континуитет од метафизике до објективности и социјалног поретка (Daly 1999, 61). Пост-модерна мисао одустаје од тако постављене истраживачке агенде, од неспутаног и непосредног контакта са унапред датом/задатом објективном стварношћу. Притом, пост-модерна деконструкција, изазов западном логоцентризму и „метафизици присуства”, не завршава у неком нихилистичком релативизму. Она подразумева одређену, макар привремену позицију и не уништава субјект, она га, заправо, ситуира.

Начелно можемо говорити о две врсте пост-модерности, то јест постмодерног стања: (1) о западно-онтологизованој, „*ad centrum*” пројектованој и (2) децентрираној, „*ad marginem*” локализованој варијанти (упореди са Chandler Caldwell 2003, 35; Стојановић 2013, 2016). Прва перспектива/консталација пост-модерности није заинтересована за отклањање, елиминисање или делимично поништавање, модерности, па тиме није ни зона оспоравања, дискредитовања и негације. Она је, заправо, фактор специфичног пролонгирања, или хипертрофираних, екстичних самоекспонирања (капиталистичке) модерности до тачке властитог пуцања и самоукидања. Такав пост-модернизам стратешки интензификује и излаже парадоксе модерности до оне тачке када постају ауто-деструктивни. Он „слави да би уништио”.

Та нацентрирана, центрипетална постмодерност је као неки процесуални катализатор за модерност која ће неизоставно „појести” саму себе у вртлогу перманентних трансформација. Могло би се рећи да овде можемо да констатујемо (Lyotard 1984: xxiv, 4): (1) екстремну алтерацију, то јест детронизовање, делегитимизовање и одбацивање мета/мастер/великих-наратива (2) екстериоризовање и комодификацију знања, оно се производи да би се продавало и конзумира да би било вредновано у некој новој производњи, циљ је размена, знање губи своју употребну-вредност, престаје да буде циљ *per se*; и (3) форсирање имагинаријума друштва „заробљеног” у миријадама језичких игара чије вредности више нису једнаке истини и праведности већ су измештене у сферу перформативности.

Фундаментална разлика изеђу наратива и науке је изведена из њиховог односа према времену, посебно према прошлости. У првом случају се ради о конзумирању прошлости, а у другом случају о агрегацији и капитализацији прошлости. Намера овог текста је да буде и наративан и научан, да детектује, препрезентује и критички интерпретира базичне компоненте постмодернистички постављених трансформација у „интра и екстра” теоретском (само)апсолвирању марксизма, то јест капиталистичке социјалне формације. У складу са тим, изложиће се исходишне идеје Жана Бодријара (Jean Baudrillard) са посебним акцентом на знаковну вредност, тј. симболичку размену.

Систем објекта и Потрошачко друштво

Прве две Бодријарове књиге *Систем објекта* (*The System of Object*; скраћено СО; 1996 [1968]) и *Потрошачко друштво* (*The Consumer Society*;

скраћено ПД; 1998 [1970]) се баве системом објеката структурираних у „потрошачко друштво”, док се у трећој, *За критику политичке економије знака* (*For a critique of the political economy of the sign*; скраћено КПЕЗ; 1981 [1972]) покушава реартикулисати марксизам на основу семиолошких теорија знака (Kellner 1989, 7-60, 2009, 18; Ritzer 1998 [1970], 1-25; Pawlett 2007, 7-47). СО је инициран Бодријаровим аспирацијама да опише друштвени поредак који широко и различито одређује као „нови технички поредак”, „ново окружење”, „ново поље свакодневног живота”, „нови морал” или нови облик „хиперцивилизације” (Kellner 1989, 9). Књига је почетак пројекта описивања и анализирања начина на који се субјекти односе према систему објеката и знакова, како га користе, управљају њиме или бивају усмеравани тим системом, креатором наших свакодневица, виђеним попут форми, слика или принципа.

Пре свега, рецимо да, по Бодријару, објекти перманентно гравитирају од техничке структуре ка своме секундарном значењу, од технолошког система ка културном систему. То је компатибилно са одликама времена, јер су се у том периоду различити аспекти културе узимали као изузетно важни за производњу, репродукцију и експанзију капиталистичких друштва. За разлику од лингвистичког система, систем објеката не може бити адекватно описан без интервенција система, акције/делања/праксе који су нужно повезани са критиком практичне идеологије система (Baudrillard 1996 [1968], 10). Да би постао арбитрарни објект конзумације/потрошње, објект мора постати знак, он, у извесном смислу, мора постати спољни односу који означава (Baudrillard 1996 [1968], 200).

Универзум објеката и технологије је изложен дромолошким променама, његов век трајања је акцелериран и изузетно кратак/ефемеран. За разлику од, рецимо, цркве и пирамида, један човек доживи више класа/врста/генерација инстант потрошачких објеката. Мада су објекти постали аптеозни, високо вредновани, та адорација је „суперсонично” једнократна, „провизорна” или крајње ефемерна, ми више у њима не трагамо за уникатном безвременошћу (Pawlett 2007, 9). Наше коришћење објеката и употреба нас од стране објеката је обележено темпом привремености, тј. процесом сталног обнављања. Ако је тачно оно што каже Херберт Маркузе (Herbert Marcuse), да ултра-модерни човек своју душу налази у своме аутомобилу, вишеетажном стану, кухињској опреми или, рецимо мобилном телефону (Marcuse 2007 [1961], 11), онда је Бодријаров пандан „ mega-метемпсихотичан”, душа је транзитне природе, сели се из једног објекта у други и то зајеко кратак временски период. Притом, Бодријар је заинтересован за објекте, техничке и декоративне, који чине културни систем значења. Приоритет се даје систему значења, а не ангажману и тумачењу субјекта. Притом, субјект и објект нису бинарна опозиција, субјект се мисли из перспективе објеката. Акценат је на начину путем кога субјекти поседују, уређују, конзумирају и формулишу објекте, који их, опет, повратно конституишу и дефинишу.

Бодријар проучава друштво из перспектива поретка производње и поретка конзумације, те анализирајем њиховог мутуалног односа (Ritzer 1998 [1970], 7-9). Другим речима, у оптицају је ниво структуралне анализе конзум-

пције рестриковане ограничењима сигнификације и ниво друштвено-економско-политичке анализе који карактеришу ограничења производње. Препознатљива је намера коришћења, јукстапозиционираних, а не интегрисаних, структуралних и марксистичких приступа, где први, ипак, добијају на важности, јер код Бодријара не сусрећемо теорију револуције. Наиме, код анулира могућност праве друштвене револуције. Аналогно структуралној аналитичкој димензији, оно што конзумирајмо су пре знакови него робе, што подразумева способност конзумената да декодирају систем конзумације да би уопште знали шта да конзумирају. Фокус је на значењу потрошње једне робе у односу на другу. Оне више нису профилисане њиховом употребом, већ оним што означавају, не оним што чине, већ односом према целокупном систему роба и знакова.

Остајући повезан са марксизмом, Бодријар у СО долази до закључка да „голо” физичко напрезање/рад бива сукцесивно замењен са машинама, раније су људи користили оруђа (занатска производња), у модерности „машине користе људе” (масовна производња). Модерност је један редукован систем који нема експресивни потенцијал ранијих симболичких поредака, објекти су, попут класа, ослобођени ригидних петрификованих значења и сетова ритуализован и церемонијализованих симболичких релација. Иако често креацију света објекта интерпретира преко фројдовске оптике (као пројекцију субјективних импулса, жеља итд.), систем техничких објекта је привилегованије/есенцијалнији. Систем знак-објекат нуди модус „либерације”, или је та слобода више формална него актуална. Знаковни систем нуди еманципацију од опресије симболичког поретка, од дискриминација повезаних са статусом, отвара се простор да будемо дизајнери властитог живота. Модерни појединачац је „кибернетичар” (Baudrillard 1996 [1968], 29), усмерен ка уређењу објекта у своме окружењу и генерисању нових контекста/амбијената/атмосфера у складу са императивним агендума технолошког света. Важно је напоменути, Бодријарова симболика је концептуално „алергична” на идентификацију са својствима конзумираних објекта или жанрова/стилова конзумације.

Супстрат Бодријарове анализе у СО је да нови технологизована универзум објектата води до нових хијерархија/лествица вредности, модуса понашања и релација како према објектима тако и према другим људима. Конзумација није пасивни процес, већ активни, самоосвешћени, колективни и друштвени пандан. Потрошачко друштво конкретном корисношћу, пружа нам сопство, не инсистирајући на томе ко смо, већ на ономе шта можемо постати. Техничкој организацији објекта одговара, дакле, систематска културна организација окружења која форсира/инспирише нови морал, који заузврат структурира савремени живот у његовој укупности (једење, спавање,екс, комуникација итд.). У односу на продукцију *per se*, креација система објекта већи значај даје техничко-технолошким, тј научним, имтеративима/агендама и психолошким пројекцијама/платформама. Ми, заправо, не живимо у свету атомизованих или фрагментираних појединачаца, који су у сталном конфликту због овога или онога, јер систем у томе случају не би досегао ниво оперативности. Ми припадамо и слични смо, али преко припадања и сличности кода или кодом.

За разумевања ПД-а, потребно је направити дистинкцију између конзумеризма и конзумпције (Pawlett 2007, 19). Док је конзумеризам идеологија потрошачког друштва, дотле је конзумпција чин конзумирања или бивања конзумираним. Базично, потрошња је чин конзумирања који обухвата свесне и несвесне нивое, идеја о сопству као конзумирајућем Ја или „конзумпција конзумације“. Потрошачко друштво не производи митове, зато што је само свој властити мит (Baudrillard 1998 [1970], 193-196). Конзумпција је митологизовани исказ савременог друштва о себи самом, начин на који оно говори. Објективна реалност конзумпције је идеја конзумације. Потрошња манифестију фазу у којој се роба моментално генерише као знак, као знаковна вредност и где се знакови/култура производе као роба (Baudrillard 1981 [1972], 147). Из свакидашњег живота произилази како је потрошачко друштво више схваћено попут интеракције са предметима него као друштвена интеракција међу људима, да се перципира као манипулација са робама и порукама, те организацијом и приказивањем домаћих добара.

Робе су сегмент система објеката и корелирају са системом потреба, потрошачко друштво је систем организован путем кодова и модела (Kellner 1989, 12-19). Међутим потрошња није рационално испуњење/задовољење потреба са намером максимализовања користи, она је друштвено-културне провенијенције. Друштво организује/управља потражњом и потрошњом преко артикулисања потреба механизма социјализације и условљавање. Притом, немогуће је раздавање на праве и лажне потребе, макар када је у питању уживање или задовољство потакнуто диференцијираним робама и чиновима потрошње. Човек није заведен у смислу куповине неке појединачне робе, он је укључен у куповину под окриљем читавог система објеката и хомогенизованих и хијерархизованих потреба, захваљујући којима је неко социјално дистингвиран, а, ипак, интегрисан/инкорпориран у потрошачко друштво. На тој линији, објекти потрошње су знакови, а потрошачко друштво глобални, арбитрани и кохерентни културални систем знакова који супституише друштвени поредак вредности са контингентним универзумом потреба и задовољства.

Конзумпција није слободна активност самосвојних субјеката, она је, са једне стране, лимитирана производним поретком који креира, организује и управља системом потреба, а, са друге стране, је лимитирана поретком сигнификације који детерминише релативни друштвени престик и вредност система добра. Пропитивања у СО су јединствена јер се баве критичким увидом у структуру система објеката, детектовањем специфичних одлика који је разликују од традиционалних поставки, културном анализом митова и митема повезаним са објектима и индуковањем новог морала фундираних на козумеристичкој етици доколице, забаве, хедонизма и гратафиције, а не на производњи/раду као етичком постаменту (Kellner 1989, 11).

У ПД-у Бодријар се бави феноменом тоталног отуђења као исходом ко-модификованим друштва, оног где је све на продају и за куповину (Baudrillard 1998 [1970], 190-191; Kellner 1989, 18-19). Потрошња замењује производњу као нуклеус друштвеног понашања, постаје носећа позиција за тумачење и критичко анализирање друштва. Свеприсутно, радикално отуђење се не може пре-

вазићи јер је сама структура потрошачког, тј. тржишног, друштва. У том друштву не постоји трансценденција, чак ни фетишистичка варијанта, већ једино асимилација знакова и асимилација знаковима. То је консталација у којој појединач не може да региструје ни своје истинске потребе ни неки други модус живота. Ерго, Бодријар потрошињу схвата као матрицу постојања, као формулу за стицање идентитета, смисла и угледа у савременом друштву.

Свако друштво је конфигурисано расипништвом, проћердавањем или трошењем преко онога што је стриктно нужно, јер трошење вишке, како на нивоу појединача тако и на нивоу друштва, доноси осећај који није само пуко постојање већ и „алхемијски“ еликсир правог живота (Baudrillard 1998 [1970], 43). Из угла тоталне социјалне логике, расипништво се одликује позитивним функцијама, то је простор стварања/индуковања бодријаровских симболичких вредности, оних социјалних вредности које се тичу престижа, ранга и статуса. Богатство се изражава расипништвом. Супстанцијална разлика између потрошачког друштва и ранијих модела друштвеног устројства је у трансформацији ранијих колективних, фестивалских или церемонијалних облика расипништва у индивидуализоване, персонализоване и масовно посредоване форме.

Пре него што започнемо следећи сегмент анализе рецимо да је у СО схватање симболичке димензије имало круцијалну улогу, али се односило искључиво на објекте, гестове и релације карактеристичне за пре-индустријска западна друштва, на нешто што је брзо нестајало. Насупрот томе, симболичка размена је жив/виталан, динамичан принцип. ПД јебитно због тога што ће Бодријар почети да усавршава нови концептуални ракурс/лајтмотив који ће бити формулисан/реформулисан много пута током његове каријере: поређење између култура у којима је превалентан принцип симболичке размене и оних у којима доминирају знакови и симулације (Pawlett 2007, 20-22).

Знаковна вредност

Ослањајући се на *Теорију доколичарске класе* (*The Theory of the Leisure Class*; 2007 [1899]) Торстена Веблена (Thorstein Veblen), Бодријар наметљиву, упадљиву, луксузну, разметљиву или статусну потрошињу, конзумацију, не конзумацију (*conspicuous consumption*), примењује на целину потрошачког друштва. По Веблену, она је карактеристична за више класе и усмерена је на трошење, експонирање/„парадирање“ и успостављање стила, укуса и моћи богатства (Veblen 2007 [1899], 49-70), док је за Бодријара друштво *in toto* устројено на том концепту/механизму, јер појединци на тај начин стичу реноме, престиж и идентитет. У тако постављеном систему што се нека роба (аутомобил, кућа, одећа, накит итд.) повезује за већим степеном престижа, то је виша позиција у сferи знаковне вредности. На тој линији, као што речи добијају значење у односу на положај у неком специфичном језичком систему, тако и знаковне вредности добијају значење према свом положају у неком партикуларно хијерархизованом систему престижа, репутације и статуса (Kellner 1989, 21).

По Жану Бодријару, у КПЕЗ-у, постоје четри различите логике вредности (Baudrillard 1981 [1972], 123): (1) функционална логика употребне вредности базирана на корисности; (2) економска логика разменске вредности базирана на еквивалентности; (3) диференцијална логика знаковне вредности базирана на кодираним разликама; и, коначно, обележена амбивалентношћу, (4) логика симболичке размене која, строго говорећи, није ни закон ни вредност, већ „анти-вредност“ или „анти-економија“. У складу са тим, објекти задобија статус инструмента, робе, знака или симбола. За разлику од размене знакова или знаковних вредности, која укључује праксе расипништва или упадљиве конзумације зарад реализације и одржавања диспропорционалних социјалних статуса, симболичка размена је конзумација или деструкција вредности.

Капиталистичка робна производња је доминантно стимулисана разменском вредности, тј. тржиштем, капиталисти су више фокусирани на извлачење профита из производње и размене него на стварну употребу роба. Марксистичка парадигма свој приступ роби утемељује на релацији између употребне и разменске/прометне вредности. Исто тако, она робни фетишизам концептуализује као третман роба попут природног испуњења људских потреба, занемарујући друштвени рад и експлоатацију као битне компоненти тога процеса. Као што су у пре-капиталистичким друштвима фетишизовали природне објекте као натприродне/”божанске”, гурајући у страну чињеницу да су продукти природе, тако се у капитализму пројектују вредности на објекте пренебрегавањем чињенице да су друштвено произведени. За Бодријара, фетишизација роба није „упрошћена“ пројекција вредности на одређена привилегована добра, него је у оптицају фетишизација целокупног система друштвеног престижа, диференцијације и хијерархизације.

Пропитивање знаковне вредности разоткрива методе пласмана доминантних вредности, тј. форме инсталирања укуса, стилова, повластица, језика, културе и вредности доминатне класе зарад реализације и очувања властите доминације. Бодријарова идеја је да знаковну вредност организује и са њоме управља код политичке економије маркирајући разлике и промовишући еквиваленције и хијерархију вредности. Тај код, семиолошка структура политичке економије, фиксира правила узајамног деловања означитеља и разменске вредности, уређује размену вредности као што језик уређује однос између означитеља и означеног (Baudrillard 1981 [1972], 146). Рецимо сада да симболичка размена није појединачни избор или израз статуса/богатства путем поседовања ограничених или аутономних предмета или вредности. У симболичкој размени, поклон је њен најближи пример, објект није објект: он је неодвојив од конкретног односа у коме се размењује, он нема употребну вредност нити економску разменску вредност, већ само симболичну размену вредности (Baudrillard 1981 [1972], 64).

Бодријаров концепт критичке друштвене теорије политичке економије и препрезентације почива на формули да је разменска вредност за употребну вредност, оно што је означитељ за означену, тј. на „хоризонталној инпликацији“ да је разменска вредност за означитељ оно што је употребна вредност за означену (Baudrillard 1981 [1972], 127). Претходно обухвата реконфигурисање

схватиња идеологије (Pawlett 2007, 23). Идеолошку природу знакова и репрезентације, треба открити на нивоу форме, а не садржаја, она није лоцирана на нивоу значења означеног, већ у механици самог знака. Идеологија је процес редуковања и апстракције симболичког материјала у форму: (1) попут аутономне вредности; (2) попут трансцендентног садржаја; и (3) попут репрезентација свести схавећене на нивоу означеног.

Неспутана и „поетизована” игра/комбинаторика означитеља резултује, тј. генерише или индукује, илузију/фантазму/фикцију избалансираног, инфлексибилног, инваријабилног или имобилног означеног, тј. значења, знак, опет, индукује илузију/фантазму/фикцију референта, тј. стварног објекта у спољном свету; док, слично претходном, разменска вредност робе индукује илузију/фантазму/фикцију „природне” употребне вредности. Означено или значење и референт или „стварни објект у спољном свету” су неразлучиви и неодвојиви, зато што им је садржај профилисан/додељен/инскрибован означитељом. Појединци који располажу са корисношћу/употребљивошћу и репрезентације које их продукују као свој предуслов имају фисију света у знакове, тј. симболичких односа у апстрактне и сепаратисане ствари. Због тога Бодријар констатује како „прави” сто заправо не постоји (Baudrillard 1981 [1972], 155). Ако се и може регистровати у своме идентитету, ако егзистира, то је зато што може бити означен и рационализован преко раздавања које га успоставља у еквиваленцији са самим собом. Ерго, не постоји суштинска разлика између референта и означеног.

Закључак

Једна од најиндикативнијих димензија модерних капиталистичких друштава, димензија која се често не региструје, је ниво „пенетрације”, интегрисања/амалгамије робе и културе. Ову синкразију Карл Маркс није антиципирао. Штавише, у Марковом делу постоји одређена доза анимозитета према уметности и култури. Бодријарови рани списе се одликују покушајем комбиновања/варирања семиолошких теорија знака са маркситичком критиком капитализма, што је више него постмодернизовано мисаоно исходиште. По њему, кључна карактеристика потрошачког друштва је експанзија робних знакова кроз које робе добијају комплетно нови и све већи значај за оне којима је потрошња фундаментални модус живота. Марксизам проблематизује релацију између употребне вредности и економске/тржишне разменске вредности тако што демистификује асиметричне/диспаратне друштвене односе власништва. По Бодријару, такво становише не успева да критички пропита знак (знаковну вредност) и репрезентовање, област језика и културе.

По Бодријару капитализам успоставља друштвену доминацију наметањем система знаковних вредности где је појединача асимилован потрошачким друштвом и подређен његовој доминацији кроз чинове потрошње. Потрошња је, дакле, алгоритам комодификације друштвене хомогенизације и хегемоније. С обзиром на чињеницу да су друштва одувек постављала моделе егзистенције

у уској повезаности са или према објектима, у потрошачком друштву објекти уређују људске животе и манифестишу гospодаре друштвене доминације на начин да их не могу користити за уживање или властите сврхе и интересе. Може ли се, dakле, побећи, из „челичног стиска“ капитализма, а да се потрошња прихвати као социјално валидан/прихватљив социјални механизам? Бодријаров одговор је једноставан: не, никако и никада. Све репресивне и редуктивне стратегије система моћи су лоциране у унутрашњој логици знака, разменске вредности и политичке економије. Само потпуну теоријску и практичну револуција, она која води ка анихиляцији знака и вредности, може ослободити потенцијале симболичког. Знаци морају бити спаљени (Baudrillard 1981 [1972]: 163).

Литература

1. Стојановић, Ђорђе. 2013. „Трактат о постмодернизму, друштву и политици: Quaecumque ab X dicta essent, commentitia esse.” *Српска политичка мисао* 41(3): 11-56.
2. Стојановић, Ђорђе. 2016. „Постмодернизам у друштвеним наукама: стање парадигме.” У „Постмодернизација српске науке: политика постмодерне/политика после постмодерне”, ур. Ђорђе Стојановић и Мишко Шуваковић, посебно издање, *Српска политичка мисао*: 5–35. doi: 10.22182/spm.specijal2016.1.
3. Baudrillard, Jean. 1981 [1972]. *For a critique of the political economy of the sign*. St. Louis: Telos Press.
4. Baudrillard, Jean. 1996 [1968]. *The System of Objects*. London: Verso.
5. Baudrillard, Jean. 1998 [1970]. *The Consumer Society: Myths and Structures*. London: Sage.
6. Bauman, Zygmunt. 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
7. Chandler Caldwell, Roy Jr. 2003. “For a Theory of the Creole City: Texaco and the Postcolonial Postmodern”. In *Ici-Là: Place and Displacement in Caribbean Writing in French*, ed. Mary Gallagher, 25-41, Rodopi: Amsterdam-New York.
8. Clarke, David. 2003. *The Consumer Society and the Postmodern City*. London: Routledge.
9. Daly, Glyn. 1999. “Marxism and Postmodernity.” In *Marxism and Social Science*, eds. Andrew Gamble, David Marsh, and Tony Tant Chicago: University of Illinois Press.
10. Kellner, Douglas. 1989. *Jean Baudrillard: From Marxism to Postmodernism and Beyond*. Stanford: Stanford University Press.
11. Kellner, Douglas. 2009. “Jean Baudrillard (1929-2007): A Critical Overview.” In *Baudrillard Now: Current Perspectives in Baudrillard Studies*, ed. Bishop, Ryan, 17-28. Cambridge: Polity Press.
12. Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso, 1985.

13. Lyotard, Jean-Francois. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
14. Maltsev, Oleg. 2021. *Maestro. Jean Baudrillard. The Last Prophet of Europe*. Odessa: Publishing House “Patriot”.
15. Marcuse, Herbert. 2007 [1961]. *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. London: Routledge.
16. Pawlett, William. 2007. *Jean Baudrillard: Against Banality*. London: Routledge.
17. Ritzer, George. 1998 [1970]. “Introduction”. In Jean Baudrillard, *The Consumer Society: Myths and Structures*, 1-25, London: Sage.
18. Thiele, Leslie Paul. 2002. *Thinking Politics: Perspectives in Ancient, Modern, and Postmodern Political Theory*. New York: Seven Bridges Press.
19. Veblen, Thorstein. 2007 [1899]. *The Theory of the Leisure Class*. New York: Oxford University Press.

DJORDJE STOJANOVIĆ*

Institute for Political Studies
Belgrade

Original scientific work

Received: 01.09.2021

Approved: 19.09.2021

Page: 145–155

THE MARXIZATION OF POSTMODERNISM: EARLY WORKS OF JEAN BAUDRILLARD**

Summary: This paper starts from the assumption that Jean Baudrillard represents one of the most significant post-poststructuralist/post-postmodernist thinkers. It deals with his early works: the characteristics of the system of objects structured into a "consumer society" and with the reformulation of Marxism on the basis of semiological theories of sign. The paper concludes that capitalism establishes social domination by imposing a system of sign values where the individual is assimilated by the consumer society and subordinated to its domination through acts of consumption. Ergo, consumption is an algorithm for the commodification of social homogenization and hegemony.

Key words: postmodernism, Marxism, Jean Baudrillard, consumer society, system of objects, sign-value, capitalist society

Introduction – the Marxization of postmodernism and postmodernization of Marxism

Let's suppose that irony and/or cynicism, as ubiquitous elements of the highly modern, postmodern or post-postmodern fluid/liquescent society (Bauman 2000) that determine us and that we determine, have ceased to be understood as devastating strategies targeting a set of contemporary values and knowledge. Let's suppose they started to be perceived as epistemologic-axiological attempts to re-examine these strategies.

---

* djordje.stojanovic@ips.ac.rs

** This paper was created within the scope of the project "*Democratic and national capacities of political institutions in Serbia in the process of international integrations*", no. 179009, funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

Using this ironic potential, the “organon”, we will present as taxonomically debatable and strained, but without doubt academically operative distinction between postmodern Marxism and post-Marxism, or genre postmodernism impregnated with Marxism (for example “Marxized/Marxoid postmodernism”), as well as the deconstructed and reconstructed orthodox/classical Marxism situated in the context of hybrid postmodernity (the “postmodernized Marxism”). The Marxized or Marxoid postmodernism can also be regarded as a mild, “homeopathic” variant of neo-Marxism, because the liminal concept in a relatively “small” conceptual “sum” is evident on both sides of the liminal paradigms (postmodern and Marxist).

The main proponents of Post-Marxism include Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, but for us, the most interesting body of Marxized postmodernist literature are the early writings of Jean Baudrillard, whose postmodernism, still “sfumato/rudimentary” at the time, is crucially marked by structuralist Marxism, but also complemented by a series of theoretical concepts extrapolated from the works of other authors (Laclau and Mouffe 1985; Baudrillard 1975 [1973], 1981 [1972], 1996 [1968], 1998 [1970]). However, Baudrillard never “admitted” that he was a postmodernist, as his early oeuvre hardly forebodes his later postmodernism explicitly, but contains implied ingenious germs or anticipations of his later, undeniably epic work. Hence, Marxized or Marxoid postmodernism is the result of an ironic-retrospective classification, as Oleg Maltsev (Олег Мальцев) argues, of the last European prophet – Jean Baudrillard (Maltsev 2021).

Thus, with the exception of the working class, consistent with the classical Marxist tenets, the bourgeois class, as well as all other historically detected classes before it, are genotypically predestined for their own demise. Accordingly, the proletarian revolution would be the last revolution to be witnessed by the world. Conversely, postmodernism suggests that all ideologies, concepts or systems of thought, through words or linguistic formulas/tropes/grammars, carry within them an ominous, self-destructive chromosomal script, including the deconstruction/unpacking of their own epistemological position (Thiele 2002, 227). In other words, the end of political games or political plays is still far off and unlikely, because it is possible to locate it only in the change of perception of an end that “is not coming”.

Thus, there is no neutral, value-filtered or “disinfected” locution/jargon, capable of providing an ideological “hard and fast” optics and a fully realized perception, description or understanding of the world based on providing “robust eschatological” answers, but an ironic optics/kaleidoscope, perspectives or scepticisms of continuously asking “tricky” questions. We actually exist more through questions than through answers.

Postmodernism refers to the profound anomalies that characterize modernity and essentialist/foundationalist universalism. It is an Enlightenment dictated possibility to replace God with Man and Reason, the profiling of a rational way

of mastering reality, establishing good society through and by means of a philosophical system covering the continuum from metaphysics to objectivity and social order (Daly 1999: 61). The postmodern thought abandons this research agenda, an unrestrained and direct contact with the pre-defined/given objective reality. In so doing, postmodern deconstruction, challenge to the Western logocentrism and the “metaphysics of presence” does not end up in any nihilistic relativism. It implies a certain, even temporary position, and does not destroy the subject but actually situates it.

By and large, there are two types of postmodernity or post-modernness: (1) the western-ontologized, projected “*ad centrum*” and (2) the decentralized, “*ad marginem*” localized variant (cf. Chandler Caldwell 2003, 35; Stojanović 2013, 2016). The former perspective/constellation of postmodernity is not interested in removing, eliminating or partially annihilating modernity and thus, it is not a zone of challenge, discreditation or negation. It is, indeed, a factor of specific protraction or hypertrophied, ecstatic self-exposure of (capitalist) modernity to the point of its own bursting and self-elimination. Such postmodernism strategically intensifies and displays the paradoxes of modernity to the point at which they become self-destructive. It “celebrates to destroy”.

This centered, centripetal postmodernity resembles a process catalyst for modernity that will inevitably “eat” itself in a vortex of permanent transformations. Here, we can note (Lyotard 1984: xxiv, 4): (1) an extreme alteration or dethroning, delegitimization and rejection of meta/master/mega narratives (2) exteriorization and commodification of knowledge, as being produced for sale and consumption in order to be valued in some new production, the aim being its exchange, where knowledge is stripped of its use value or stops being an aim *per se*; and (3) an insistence on the imaginary of society “trapped” in myriad language games whose values are no longer equivalent to the truth, but are displaced into the sphere of performativity.

The fundamental distinction between narrative and science is derived from their attitude to time, especially the past. In the former case, it is the consumption of the past and in the latter, the aggregation and capitalization of the past. The intention of this text is to be both narrative and scientific, to detect, represent and critically interpret the basic components of postmodernist transformations into “intra- and extra-” theoretical (self-)study of Marxism or the capitalist social formation. Accordingly, it will outline Jean Baudrillard’s initial ideas, with a special emphasis on the sign-value, i.e., symbolic exchange.

The System of Objects and Consumer Society

Baudrillard’s first two books - *The System of Objects* (abbreviated SO; 1996 [1968]) and *The Consumer Society*; abbreviated CS; 1998 [1970]) deal with the system of objects structured into “consumer society”, while the third

one, *For a critique of the political economy of the sign (CPES)*; 1981 [1972]) attempts to rearticulate Marxism based on the semiotic sign theories (Kellner 1989, 7-60, 2009, 18; Ritzer 1998 [1970], 1-25; Pawlett 2007, 7-47). SO was inspired by Baudrillard's strivings to describe the social order he defines broadly and differently as "the new technical order", "new environment", "new field of everyday life", "new morality" or a new form of "hyper civilization" (Kellner 1989, 9). The book marks the beginning of the project of describing and analyzing ways in which subjects interface with a system of objects and signs, how they use it, manage it or are guided by that system, as the creator of our everyday lives, viewed as forms, images or principles.

First, according to Baudrillard, objects seem to gravitate permanently from their technical structure towards their secondary meaning, from a technological to a cultural system. This is compatible with the traits of the era, since at that time, various aspects of culture were regarded as extremely important for the production, reproduction and expansion of capitalist societies. Unlike the linguistic system, the system of objects cannot be adequately described without system interventions, the action/activity/practice necessarily related to the critique of the practical system ideology (Baudrillard 1996 [1968], 10). To become an arbitrary object of consummation/consumption, an object must become a sign, it must, in a sense, become external to the relationship it signifies (Baudrillard 1996 [1968], 200).

The universe of objects and technology is confronted with dromological changes, its lifespan is accelerated and extremely short/ephemeral. Unlike, for example, churches and pyramids, one person experiences multiple classes/types/generations of instant consumer objects. Although objects have become apotheotic, highly valued, this adoration is "supersonically" disposable, "provisional" or utterly ephemeral, we no longer search for unique timelessness in them (Pawlett 2007, 9). Our use of objects and objects' use of us is marked by the process of temporariness or continuous renewal. If Herbert Marcuse is right in arguing that the ultra-modern man finds his soul in his car, multiplex home, kitchen equipment or mobile phone (Marcuse 2007 [1961], 11), then Baudrillard's equivalent is "mega-metempsychotic", the soul is transitory, it shifts from one object to another within a very short period of time. At the same time, Baudrillard is interested in objects, technical and decorative, that make up the cultural system of meaning. Primacy is given to the system of meaning and not to the engagement and interpretation of the subject. However, the subject and object are not a binary opposition, the subject is contemplated from the perspective of objects. The emphasis is on the way in which subject possess, arrange, consume and formulate objects, which, in turn, constitute and define them.

Baudrillard studies society from the perspectives of production and consumption systems and by analyzing their mutual relationship (Ritzer 1998 [1970], 7-9). In other words, the level of structural analysis of consumption restricted by limitations of signification and the level of socio-economic-political

analysis characterized by the limitation of production. We can detect the intention to use juxtaposed rather than integrated structural and Marxist approaches, where the former gain preeminence in the absence of any revolution theory from Baudrillard's works. Namely, the code eliminates the possibility of a real social revolution. Analogous to the structural analysis dimension, what we consume are signs rather than commodities, which implies the ability of consumers to decode the system of consumption in order to grasp what to consume. The focus is on the meaning of consumption of one commodity relative to another. They are no longer profiled by their use, but by what they signify; not by what they do, but by their relation to the whole system of commodities and signs.

Maintaining his connection to Marxism, Baudrillard in the SO comes to the conclusion that the "sheer" physical effort/labour is successively being replaced by machines. While in the past people used tools (craft production), in modernity "machines use people" (mass production). Modernity is a reduced system which lacks the expressive potential of earlier symbolic systems; objects, like classes, are devoid of the rigid, petrified meanings and sets of ritualized and ceremonialized symbolic relations. Though often interpreting the creation of the world of objects through a Freudian lens (as the projection of subjective impulses, desires, etc.), the system of technical objects is more privileged/essential. The sign-object system offers a mode of "liberation", but this freedom is more formal than real. The sign system offers emancipation from the oppression of the symbolic system, from status-related discriminations; it makes room for us to be the designers of our own life. The modern individual is a "cyberneticist" (Baudrillard 1996 [1968], 29), oriented at arranging objects in his environment and generating new contexts/environments/atmospheres, in keeping with the imperative agendas of the technology world. Importantly, Baudrillard's symbolism is conceptually "averse" to identification with the features of consumed objects or consumption genres/styles.

The substrate of Baudrillard's analysis is that the new, technologized universe of objects leads to new hierarchies/scales of values, behavioural modes and relations to both objects and other people. Consumption is not a passive process, but an active, self-aware, collective and social equivalent. By means of concrete utility, consumer society gives us a 'self', not insisting on who we are but on what we may become. The technical organization of objects corresponds to the systematic cultural organization of the environment that privileges/inspires new morality which, in turn, structures modern live in its entirety (eating, sleeping, sex, communication, etc.). Compared to the production *per se*, the creation of the system of objects prioritizes technical-technological or scientific imperatives/agendas and psychological projection/platforms. We do not live in a world of atomized or fragmented individuals in a constant state of conflict over one thing or another because in that case, the system would not reach the level of operability. We belong and resemble each other, but through belonging and resemblance of or by code.

In order to understand CS, it is necessary to make a distinction between consumerism and consumption (Pawlett 2007, 19). While consumerism is the ideology of consumer society, consumption is an act of consuming or being consumed. Basically, consumption is an act of consuming that encompasses both conscious and unconscious levels, the idea of self as a consuming ‘I’ or “the consumption of consumption”. Consumer society does not generate myths because it is its own myth (Baudrillard 1998 [1970], 193-196). Consumption is the mythologized statement of modern society about itself, its way of speaking. Objective reality of consumption is the idea of consumption. Consumption manifests a phase in which commodities are instantly generated as a sign, as sign-value and where signs/culture are produced as commodities (Baudrillard 1981 [1972], 147). From the everyday life, it follows that consumer society is understood more as an interaction with objects than the social interaction between people, that it is perceived as manipulation by commodities and messages, as well as by organization and display of domestic commodities.

Commodities are a segment of the system of objects and correlate with the system of needs, consumer society is a system organized through codes and models (Kellner 1989, 12-19). However, consumption is not the rational gratification/satisfaction of needs aiming to maximize its benefits but rather, its provenance is socio-cultural. Society organizes/manages demand and consumption through the articulation of needs by mechanisms of socialization and conditioning. At the same time, it is impossible to distinguish between real and false needs, even when it comes to enjoyment or pleasure incited by differentiated commodities and acts of consumption. An individual is not seduced into shopping for some particular commodity, he is involved in shopping within the whole system of objects and homogenized and hierarchized needs that make one socially distinguished while also integrated/incorporated in the consumer society. In the same vein, the objects of consumption are signs and consumer society a global, arbitrary and coherent cultural sign system that substitutes the social order of values with the contingent universe of needs and pleasures.

Consumption is not a free activity of autonomous subjects; it is, on the one hand, limited by the production system which creates, organizes and governs the system of needs while, on the other, also limited by the signification order which determines the relative social prestige and value of the commodities system. In the SO, inquiries are unique because they offer critical insights into the structure of the system of objects by detecting the specific features that distinguish them from traditional postulates, a cultural analysis of myths and mythemes associated with objects and induction of a new morality grounded in the consumerist ethics of leisure, entertainment, hedonism and gratification and not on production/work as its ethical base (Kellner 1989, 11).

In CS, Baudrillard addresses the phenomenon of total alienation as an outcome of commodified society, where everything is for sale and purchase (Baudrillard 1998 [1970], 190-191; Kellner 1989, 18-19). Consumption replaces

production as the nucleus of social behavior, it becomes the pivotal position for the interpretation and critical analysis of society. The ubiquitous, radical alienation cannot be overcome because it is the very structure of the consumer or market society. In that society, there is no transcendence, not even its fetishistic variant, but only assimilation of signs and assimilation by signs. It is a constellation in which an individual cannot register even his genuine needs or some other mode of living. Thus, Baudrillard views consumption as the matrix of existence, a formula for gaining identity, meaning and reputation in modern society.

Every society is configured by extravagance, wastefulness or spending above and beyond what is strictly necessary because surplus spending, both at the level of the individual and society, brings a sense that is not just a mere existence, but also the “alchemy” elixir of real life (Baudrillard 1998 [1970], 43). From the standpoint of total social logic, extravagance is characterized by positive functions, it is a space of creation/induction of Baudrillardian symbolic values, those social values that concern prestige, rank and status. Affluence is expressed by extravagance. The substantial difference between a consumer society and earlier models of social order is in the transformation of earlier collective, festive or ceremonial forms of extravagance into individualized, personalized and mass-mediated forms.

Before we move on to the next segment of our analysis, we should mention that in SO, the understanding of the symbolic dimension played a crucial part, but that it was exclusively concerned with objects, gestures and relations characteristic for the pre-industrial Western societies, something that was rapidly disappearing. By contrast, symbolic exchange is a living/vital, dynamic principle. CS is important because Baudrillard would begin to refine a new conceptual perspective/leitmotif formulated/reformulated many times over the course of his career: a comparison between cultures in which the principle of symbolic exchange prevails and those in which signs and simulations dominate (Pawlett 2007, 20-22).

Sign-value

Drawing on Thorstein Veblen's [1899] theory of the leisure class (*The Theory of the Leisure Class*; 2007)), Baudrillard applies the assertive, conspicuous, luxurious, ostentatious or status expenditure, consumption but not consummation (conspicuous consumption), to the whole of the consumer society. According to Veblen, it is characteristic of the upper classes and aimed at spending, displaying/“parading” and setting the style, taste and power of wealth (Veblen 2007 [1899], 49-70), while for Baudrillard, society *in toto* is structured on that concept/mechanism, as a way for individuals to gain their reputation, prestige and identity. In a system based on this concept/mechanism, the higher the degree of prestige associated with a commodity (car, house, clothes, jewelry, etc.), the

higher its position in the sphere of sign-value. In the same vein, just as words assume their meaning relative to their position in a specific language system, sign-values assume their meaning according to their position in a particular hierarchical system of prestige, reputation and status (Kellner 1989, 21).

According to Jean Baudrillard in CPES, there are four different logics of value (Baudrillard 1981 [1972], 123): (1) the functional logic of use-value based on utility; (2) the economic logic of exchange-value based on equivalence; (3) the differential logic of sign-value based on coded differences; and, finally, the ambivalence-marked (4) logic of symbolic exchange which, strictly speaking, is neither a law nor value, but rather “anti-value” or “anti-economy”. Consequently, the object assumes the status of an instrument, commodity, sign or symbol. Unlike the exchange of signs or sign-values, which involves the practice of extravagance or conspicuous consumption aimed at realizing and sustaining disproportionate social statuses, symbolic exchange is the consumption or destruction of values.

The capitalist commodity production is dominantly stimulated by exchange-value, i.e., the market, since capitalists are more focused on drawing profits from production and exchange than on the actual use of commodities. The Marxist paradigm bases its approach to commodities on the relation between the use-value and the exchange/transactional value. Likewise, it frames commodity fetishism as treatment of commodities as the natural fulfillment of human needs, neglecting social labour and exploitation as important components of that process. Just as pre-capitalist societies fetishized natural objects as supernatural/“divine”, sidelining the fact that they are products of nature, in capitalism, values are projected on objects, ignoring the fact that they are socially produced. For Baudrillard, the fetishization of commodities is not a “simplified” projection of values on certain privileged commodities, but the fetishization of the whole system of social prestige, differentiation and hierarchization.

An investigation of the sign-value reveals the methods of promotion of dominant values, i.e., forms of instilling tastes, styles, privileges, language, culture and values of the dominant class aimed at the realization and conservation of their own dominance. Baudrillard’s idea is that sign-value is organized and governed by the code of political economy, marking differences and promoting equivalences and the hierarchy of values. That code, the semiotic structure of political economy, sets the rules of the interaction of signifier and exchange-value, arranges the exchange of values as language regulates the relationship between the signifier and the signified (Baudrillard 1981 [1972], 146). At this point, we should say that symbolic exchange is not an individual choice or expression of status/wealth through the possession of limited or autonomous objects or values. In symbolic exchange, gift is its closest example, an object but not an object: it is inseparable from the concrete relationship in which it is exchanged, it has no use-value or economic exchange-value, but only a symbolic exchange of values (Baudrillard 1981 [1972], 64).

Baudrillard's concept of critical social theory of political economy and representation is based on the formula that exchange-value is to use-value what a signifier is to the signified, that is, on the "horizontal implication" that exchange-value is to the signifier what use-value is to the signified (Baudrillard 1981 [1972], 127). This involves the reconfiguration of the understanding of ideology (Pawlett 2007, 23). The ideological nature of signs and representations should be revealed at the level of form, not content; it is not located at the level of meaning of the signified, but in the mechanics of the sign itself. Ideology is a process of reducing and abstracting symbolic material into form: (1) as an autonomous value; (2) as a transcendent content; and (3) as representations of consciousness understood at the level of the signified.

The unrestrained and "poeticized" interplay/combinatorics of the signifier results in, i.e., generates or induces, the illusion/phantasm/fiction of the balanced, inflexible, invariable or immobile signified, or meaning, and sign, for its part, induces the illusion/phantasm/fiction of the referent, i.e., real object in the outside world; while, similarly to the aforementioned, a commodity's exchange-value induces the illusion/phantasm/fiction of the "natural" use-value. The signified or meaning and the referent, or "real object in the external world" are indistinguishable and inseparable, because their content is profiled/assigned/inscribed by the signifier. Individuals who have usefulness/utility and representations that produce them as their prerequisite have the fission of the world into signs, i.e., symbolic relations in abstract and separate things. For that reason, Baudrillard notes that a "real" table does not exist (Baudrillard 1981 [1972], 155). Even if it can be registered in its identity, if it exists, it is because it can be marked and rationalized through separating that establishes it by equivalence with itself. Therefore, there is no essential difference between the referent and the signified.

Conclusion

One of the most indicative dimensions of modern capitalist societies, the dimension that often remains unregistered, is the level of "penetration", integration/amalgamation of commodities and culture. This syncrasis was not anticipated by Karl Marx. Moreover, in Marx's works there is a certain amount of animosity towards art and culture. Baudrillard's early writings are characterized by an attempt at combining/varying semiotical sign theories with the Marxist critique of capitalism, which is more than the mainspring of postmodernist thought. According to him, the key trait of a consumer society is the expansion of trade marks through which commodities gain a completely new and growing importance for those to whom consumption is the fundamental mode of life. Marxism problematizes the relation between the utility value and economic/market exchange value by demystifying assymetrical/disparate ownership

social relations. According to Baudrillard, this view fails to critically examine the sign (sign-value) and representation, the field of language and culture.

According to Baudrillard, capitalism establishes social domination by imposing a system of sign-values where the individual is assimilated by the consumer society and subordinated to its domination through acts of consumption. Consumption is thus an algorithm of commodification of social homogenization and hegemony. Given the fact that societies have always set models of existence in close connection with or to objects, in a consumer society, objects arrange people's lives and manifest the masters of social domination in such a way that they cannot use them for enjoyment or their own purposes and interests. Is it then possible to escape from the "steely grip" of capitalism and to accept consumption as a socially valid/acceptable social mechanism? Baudrillard's answer is simple: no, by no means and never. All repressive and reductive strategies of the power system are located within the internal logic of the sign, exchange-value and political economy. Only a fully-fledged theoretical and practical revolution, one that leads to the annihilation of the sign and value, can unleash the potentials of the symbolic. Signs must be burned (Baudrillard 1981 [1972]: 163).

References

1. Стојановић, Ђорђе. 2013. „Трактат о постмодернизму, друштву и политици: Quaecumque ab X dicta essent, commentitia esse.” *Српска политичка мисао* 41(3): 11-56.
2. Стојановић, Ђорђе. 2016. „Постмодернизам у друштвеним наукама: стање парадигме.” У „Постмодернизација српске науке: политика постмодерне/политика после постмодерне”, ур. Ђорђе Стојановић и Мишко Шуваковић, посебно издање, *Српска политичка мисао*: 5–35. doi: 10.22182/spm.specijal2016.1.
3. Baudrillard, Jean. 1981 [1972]. *For a critique of the political economy of the sign*. St. Louis: Telos Press.
4. Baudrillard, Jean. 1996 [1968]. *The System of Objects*. London: Verso.
5. Baudrillard, Jean. 1998 [1970]. *The Consumer Society: Myths and Structures*. London: Sage.
6. Bauman, Zygmunt. 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
7. Chandler Caldwell, Roy Jr. 2003. “For a Theory of the Creole City: Texaco and the Postcolonial Postmodern”. In *Ici-Lá: Place and Displacement in Caribbean Writing in French*, ed. Mary Gallagher, 25-41, Rodopi: Amsterdam-New York.
8. Clarke, David. 2003. *The Consumer Society and the Postmodern City*. London: Routledge.

9. Daly, Glyn. 1999. "Marxism and Postmodernity." In *Marxism and Social Science*, eds. Andrew Gamble, David Marsh, and Tony Tant Chicago: University of Illinois Press.
10. Kellner, Douglas. 1989. *Jean Baudrillard: From Marxism to Postmodernism and Beyond*. Stanford: Stanford University Press.
11. Kellner, Douglas. 2009. "Jean Baudrillard (1929-2007): A Critical Overview." In *Baudrillard Now: Current Perspectives in Baudrillard Studies*, ed. Bishop, Ryan, 17-28. Cambridge: Polity Press.
12. Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso, 1985.
13. Lyotard, Jean-Francois. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
14. Maltsev, Oleg. 2021. *Maestro. Jean Baudrillard. The Last Prophet of Europe*. Odessa: Publishing House "Patriot".
15. Marcuse, Herbert. 2007 [1961]. *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. London: Routledge.
16. Pawlett, William. 2007. *Jean Baudrillard: Against Banality*. London: Routledge.
17. Ritzer, George. 1998 [1970]. "Introduction". In Jean Baudrillard, *The Consumer Society: Myths and Structures*, 1-25, London: Sage.
18. Thiele, Leslie Paul. 2002. *Thinking Politics: Perspectives in Ancient, Modern, and Postmodern Political Theory*. New York: Seven Bridges Press.
19. Veblen, Thorstein. 2007 [1899]. *The Theory of the Leisure Class*. New York: Oxford University Press.